

SÍDLISKOVÉ NÁLEZY ZO STARŠEJ DOBY BRONZOVEJ NA ULICI ZA FERENITKOU V NITRE¹

PAVOL BOBEK – MIROSLAVA KISSOVÁ –
KATARÍNA ŠIMUNKOVÁ

Settlement Finds from the Early Bronze Age in Za Ferenitkou Street in Nitra. Archaeological excavation in Za Ferenitkou Street in Nitra has proven occupancy from the Early Bronze Age. From partially damaged Feature 1 comes large number of ceramic fragments, clay and stone objects, and also human and animal bones. In the profile of excavation pit was identified a smaller Feature 2, which besides ceramic fragments contained a piece of slag. Stratigraphic observations indicate that this location was used to settle only during the Early Bronze Age and then was repeatedly flooded with the Nitra River until modern times.

Keywords: Slovakia, Early Bronze Age, settlement.

Záchranný archeologický výskum na ulici Za Ferenitkou v Nitre prebiehal počas zimných mesiacov na prelome rokov 2017 a 2018. Skúmaná plocha leží v južnej časti areálu bývalej továrne Ferenit, založenej v rokoch 1911–1913 podnikateľom Adolfom Kramerom. Poloha sa nachádza na pravobrežnej strane súčasného koryta rieky, na okraji jej bývalého inundačného územia (tab. I: 1). Pred reguláciou toku pretekala rieka v jej bezprostrednej blízkosti. Súčasná nadmorská výška sa pohybuje okolo 143 m. Na celej ploche boli početné navážky súvisiace s činnosťou továrne Ferenit, súčasného remeselného dvora, ako aj viaceré recentné zásahy v podobe inžinierskych sietí.

Rozsiahly výkop základov stavby (tab. I: 2) umožňuje aspoň v hrubých rysoch načrtnúť pôvodný vzhľad terénu a vplyv rieky Nitry v tejto časti mesta v minulosti. Rozdiel medzi hornou a spodnou niveletou výkopu dosahoval 3,6–3,8 m v severnej časti a 2–2,6 m v južnej časti. Okrem navážok z 20. storočia, ktorých mocnosť bola v severnej časti stavby až 1,6 m a viacerých súvrství z novoveku, boli rozlíšiteľné dve výrazné vrstvy fluviaálnych sedimentov so súhrnnou mocnosťou do 1 m. Pod nimi sa v hĺbke 2,3–2,8 m pod povrchom súčasného terénu, s hornou niveletou na úrovni okolo 140 m n. m., objavila vrstva hrubá 0,2–0,3 m s keramikou z doby bronzovej. Na základe výskytu črepov vo vrchnej časti tejto vrstvy v severnom profile 2 predstavuje najskôr pôdny typ a kultúrnu vrstvu zo staršej doby bronzovej na jeho povrchu. Pod touto vrstvou sa až po dno výkopu vyskytovala spráš, predstavujúca v tejto časti mesta intaktné podlažie (tab. I: 3, 4). V západnej časti výkopu stavebnej jamy nebolo možné zdokumentovať vrstvy pod novove-

kou navážkou pre pretrvávajúcu vysokú hladinu spodnej vody.

Pomerne početný súbor nálezov z výskumu obsahoval 823 fragmentov keramiky, jeden zlomok mazanice, dva fragmenty zrnôtierok, dve neúplné hlinené závažia, zlomok kamenného mlatu alebo závažia, fragment bližšie neurčeného kamenného predmetu, trosku, zlomok ľudskej lebky a zvieracie kosti. Prevažná väčšina nálezov pochádza z preskúmaného objektu 1. Vybrané fragmenty keramiky v tabuľkách predstavujú jednotlivé nádoby a ich typologické zaradenie vychádza aj z nezobrazených vzájomne nespojitelných fragmentov z týchto nádob. Doplnkové označenia *a–c* sú použité v prípade jednoznačne identifikovaných a nespojitelných charakteristických častí rovnakých nádob. V príspevku nie je uvedený štandardný katalóg, keďže ide takmer výlučne o nespojitelné fragmenty. Rozmery je možné odvodiť z vyobrazenia v jednotnej mierke na tabuľkách (tab. II–V).

OBJEKT 1

Na dne stavebnej jamy bol zemným strojom porušený mierne oválny objekt s priemerom do 1,8 m a hĺbkou 0,15 m (tab. I: 2, 5). Na základe hornej nivelety vrstvy s nálezmi z doby bronzovej na úrovni okolo 140 m n. m. a za predpokladu jej rovnomerného priebehu, možno pôvodnú hĺbku objektu odhadnúť až na 0,8 m.

Súbor nálezov z objektu obsahoval 737 fragmentov keramiky s celkovou hmotnosťou 13,2 kg, pochádzajúcich z najmenej 43 nádob. Odhad počtu nádob vychádza z triedenia na základe materiálu,

¹ Príspevok vznikol s podporou Agentúry na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-16-0441.

Tabela 1. Nitra, Za Ferenitkou. Charakteristika súboru keramiky. Legenda: A – veľkosť do 5 x 5 cm; B – veľkosť do 10 x 10 cm; C – veľkosť nad 10 x 10 cm; D – hrúbka do 0,5 cm; E – hrúbka do 1 cm; F – hrúbka nad 1 cm.

Obj. 1	Časť			Veľkosť			Hrúbka		
	Okraj	Telo	Dno	A	B	C	D	E	F
Počet	55	648	34	440	268	29	88	616	33
Podiel	7,5%	87,9%	4,6%	59,7%	36,4%	3,9%	11,9%	83,6%	4,5%

povrchu, jeho funkčnej úpravy a čiastočne aj zafarbenia črepov. Nepriradené zlomky z viacerých nádob podobného typu boli počítané ako jeden kus. Okrem nich boli v objekte všetky vyššie spomínané nálezy, vrátane zlomku ľudskej lebky a zvieracích kostí. Pri relatívne vysokom počte črepov je z hľadiska interpretácie obsahu objektu dôležitá miera fragmentarizácie, resp. spojitelnosti črepov. Vyjadruje pomer medzi počtom spojitelných črepov a všetkých črepov v súbore. V prípade objektu 1 dosahovala hodnotu 8,7 %, čo znamená, že v objekte bola drvivá väčšina nespojitelných črepov. Možno predpokladať, že toto číslo by bolo v prípade skoršieho zachytenia objektu vyššie, keďže bolo preskúmané iba dno.

Z prehľadu nálezov keramiky (tabela 1) je zrejmé, že v súbore výrazne dominujú drobné fragmenty a iba nepatrný podiel majú väčšie črepy, navyše v takmer všetkých prípadoch presahujú rozmery 10 x 10 cm iba nevýrazne. Najpočetnejšie sú zastúpené fragmenty strednej hrúbky, v menšej miere tenkostenné črepy a v zanedbateľnom množstve fragmenty hrubostenných nádob. Ide teda o súbor zložený najmä z menších až drobných črepov, s vysokým podielom stredne veľkých nádob. Leštenie povrchu sa objavuje takmer výlučne na tenkostennej keramike, v prípade ojedinelého výskytu tejto úpravy povrchu na črepech s hrúbkou 0,6–1 cm ide o kusy patriace skôr k dolnej hranici intervalu. Prevažná väčšina nálezov je jemne hladená a zdrsnenie sa vyskytuje iba sporadicky. Sekundárne prepálenie sa objavilo iba na črepech jednej nádoby (tab. II: 1).

Z hľadiska teórie odpadu možno väčšinu výplne objektu interpretovať ako sekundárny odpad (*Kuna 2012; Neustupný 2007, 66*), čo podporujú iba ojedinelé črepy so stopami miernej abrázie a heterogénny obsah objektu.

OBJEKT 2

V severnom profile 2 (tab. I: 2a, 3) bola zistená nádoba v črepech (tab. V: 1a–c) a troska (obr. 1: 2). Podľa priebehu spodného okraja vrstvy s miernym zahĺbením ide pravdepodobne o objekt menších rozmerov. Priemer možno odhadnúť na 0,8–1 m a maximálnu hĺbku od hornej nivelety vrstvy s nálezmi z doby

bronzovej na 0,4 m. Koncentrácia črepov amfory naznačuje, že pôvodne bola v objekte uložená v celistvosti, došlo však k jej poškodeniu zemným strojom.

ANALÝZA

Amfory

K štandardným tvarom v staršej dobe bronzovej patria amfory s lievikovite roztvoreným ústím, prehnutým kónickým hrdlom a baňatým telom. Lom hrdla a tela je spravidla zvýraznený miernym odsadením, niekedy aj s hrotitými výčnelkami a uškami. V súbore z objektu 1 tvoria prevažnú väčšinu identifikovaných tvarov a na základe veľkosti ich možno rozdeliť na dve skupiny. Prvú skupinu tvoria tenkostenné tvary menších rozmerov s jemne hladným až lešteným povrchom (tab. II: 1–4). K nálezom z objektu 1 možno priradiť aj fragment pochádzajúci pravdepodobne z nádoby tohto typu z objektu 2 zo severného profilu 2 (tab. IV: 11). Jediná čiastočne rekonštruovaná amfora z objektu 1 (tab. II: 3a) má pre datovanie súboru primárny význam. Najvýraznejším znakom je vydutina v dolnej tretine a leštený povrch. S istou opatrnosťou k nej možno priradiť fragment roztvoreného okraja (tab. II: 3b). Podobné nádoby sa objavili na pohrebisku v Jelšovciach. Bližšie analógie majú podľa polohy vydutiny v type A2, pripomína však aj niektoré nálezy zaradené do typu A1, pričom oba varianty sú zhodne datované do úněticko-maďarovskej fázy (*Bátora 2000, 391, obr. 631: 74; tab. 8: 25; 18: 12; 25: 13*). Podobné sú známe z viacerých objektov na sídlisku v Nitrianskom Hrádku (*Točík 1978, tab. LXXXVII: 26; CXXXII: 14; CLXIX: 15*), z depotu únětickej kultúry z Ivanoviec (*Veliáčik/Němejcová-Pavúková 1987, obr. 2: 3*), z hrobu 1 v Nesvadoch (*Dušek 1969, tab. I: 1*), z hrobu 48 z Matúškova (*Točík 1979, tab. LXIX: 12*) a z hrobu 6/58 zo Štefánikovej (predtým Leninovej) triedy v Nitre (*Točík 1979, tab. LXXVII: 9*).

Druhú skupinu tvoria fragmenty amfor podobného tvaru väčších rozmerov, s povrchom jemne hladným až hladným (tab. II: 5–8; III: 3), v jednom prípade zdrsneným vodorovným prstovaním (tab. III: 2). Podľa prevládajúceho stvárnenia okrajových črepov možno hľadať analógie v tvaroch

podobných typom C1 a C2 podľa A. Točíka (1981; *Bátora 2000*, obr. 631: 74), vzhľadom k veľkosti je menej pravdepodobné ich zaradenie k profilovaným šálkam (*Bátora 2000*, 386–388, obr. 631: 69, 70). Bližšie kultúrne a chronologické zaradenie prevažnej väčšiny fragmentov je pre absenciu ďalších znakov, otázne (pozri *Točík 1964b*, 27, 29), bezpečne ich však možno priradiť do náplne únětickej a maďarovskej kultúry. S otáznikom možno k tejto skupine zaradiť aj sekundárne prepálené črepy z nádoby s mierne roztvoreným ústím (tab. III: 1). Podobne tvarované ústie mala nádoba nitrianskej kultúry z Kapiniec (*Točík 1979*, tab. LXV: 6), najbližšiu analógiu predstavuje fragment zo staršej doby bronzovej z Mostnej ulice v Nitre (*Bátora a i. 1995*, obr. 11: 1).

Odlišný typ predstavuje nerekonštruovateľná amfora (tab. V: 1a–c) so stopami sekundárneho prepálenia z objektu 2. Podľa zachovaných fragmentov mala pôvodne kónické hrdlo a baňatú vydutinu s hrotitými výčnelkami na rozhraní hrdla a tela. Úprava povrchu hladením a zloženie materiálu zodpovedá nálezom z objektu 1. Kónické tvarovanie ústia sa v publikovaných celkoch objavuje iba sporadicky v tzv. hurbanovskom type a v únětickej kultúre (*Točík 1979*, tab. XCVII: 5; *1986*, obr. 5: 13).

Hrnce/Zásobnice

K hrncom alebo zásobniciam možno zaradiť fragmenty nádob so slamovaním povrchu (tab. III: 4–7) alebo zdrsneným telom s hrotitými výčnelkami (tab. III: 8). Štandardným znakom je roztvorené hrdlo. Na niektorých fragmentoch z objektu 1 a z východného profilu boli pretláčané plastické lišty (tab. I: 2d; V: 7), prípadne krátka lišta a výčnelok (tab. III: 5). Podobné prvky sa objavujú od únětickej kultúry (*Cheben 2012*, obr. 2: 4) a ich výskyt pokračuje aj v maďarovskej kultúre (*Točík 1964b*, 34, 35).

Sporné je zaradenie čiastočne zrekonštruovaného ústia nádoby z objektu 1 s jemne hladeným povrchom, výrazne lievikovite roztvoreným ústím a najmenej dvoma uškami (tab. III: 9). Najbližšie má k typu E2d podľa A. Točíka (1981), nedá sa však vylúčiť ani možnosť zaradenia k amforám typu C4 alebo hlbokým misám typu E5 (napr. *Ruttkay 2002*, obr. 126: 1; *Točík 1964a*, tab. III: 5; *1978*, tab. CLXXX: 2). Analógie z Nitrianskeho Hrádku sa objavujú v sprievode keramiky maďarovskej kultúry (*Točík 1978*, tab. CXXIX: 4, 6; CXXXIX: 12, 15; CLXXX: 2), kým misa z hrobu 24 z Bánova s nálezmi únětickej kultúry (*Točík 1964a*, 141). Vzhľadom k zakriveniu fragmentov z tela nádoby je však pravdepodobnejšie zaradenie k hrncom alebo amforám.

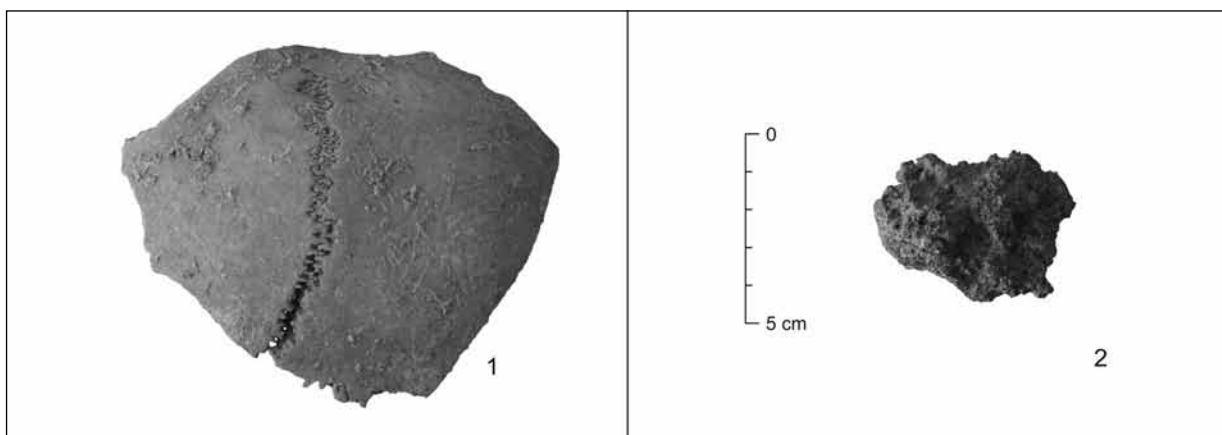
Misy

Pre staršiu dobu bronzovú sú typické kónické misy so zhrubnutým okrajom. Prvý typ má zhrubnutie okraja z vonkajšej strany (tab. III: 10, 11), ktoré v niektorých prípadoch prechádza do lalokovitého výbežku (tab. III: 12). Analógie sú známe z neďalekej polohy v Ponitrianskej galérii v Nitre (*Marková/Samuel 2008*, obr. 8: 4, 8; 9: 7, 8; 10: 11, 16) či z pohrebiska v Jelšovciach (*Bátora 2000*, tab. 54: 2). Druhý typ má obojstranné zhrubnutie okraja (tab. IV: 1). Takéto misy sa objavili súbežne s prvým typom vo viacerých objektoch na lokalite v Ponitrianskej galérii v Nitre (*Marková/Samuel 2008*, obr. 8: 5; 9: 9; 11: 3), podobné sú aj z Mostnej ulice (*Bátora a i. 1995*, obr. 11: 2) alebo Samovej ulice na hradnom kopci (*Fottová 2017*, obr. 25: 17). Bez možnosti bližšieho typologického zaradenia je čiastočne rekonštruovaná misa z južného profilu č. 1 (tab. I: 2c; V: 2). V typológii A. Točíka (1981) možno uvedené nálezy zaradiť do typov D1a, D3 a D4. Predlohy sa objavujú v únětickej kultúre a časté sú aj v maďarovskej kultúre, najmä typ s okrajom prechádzajúcim do lalokov (*Bátora 2000*, 396, 397; *Točík 1964b*, 31, 32).

Fragment výrazne vyhnúťého okraja (tab. I: 2d; V: 6) z východného profilu pravdepodobne pochádza z misy blízkej typu D11 podľa A. Točíka (1981), črepy z tela podobnej nádoby sa objavili aj v objekte 1. Tieto misy majú široké datovanie od únětickej kultúry do klasickej fázy maďarovskej kultúry (*Bátora 2000*, 393–395, tab. 12: 12; *Benkovský-Pivovarová/Chropovský 2015*, 26, tab. 31: 3–3).

Šálky a džbányky

V črepech z menších tenkostenných nádob je problematická bližšia typologická identifikácia. Nevýrazný črep s náznakom ostrého lomu vydutiny (tab. IV: 2) patrí najskôr k tzv. únětickým šálkam. K džbánkum alebo šálkam možno s otáznikom zaradiť nález fragmentu tela s uškom a časť dna z objektu 1 (tab. IV: 3, 4), ako aj dno menšej nádoby z južného profilu č. 1 (tab. V: 3). Do úvahy prichádza najmä typ džbánu s esovite profilovaným telom, objavujúci sa v únětickej kultúre aj v úněticko-maďarovskej fáze (*Bátora 2000*, 346, tab. 20: 17; 21: 6; 23: 11; 28: 20; *Točík 1964a*, 141, tab. V: 2; *1964b*, 23, obr. 11: A1), ktorých výskyt pokračuje aj v maďarovskej kultúre (napr. *Ruttkayová 1996*, obr. 120: 11, 15; *Točík 1964b*, 23, 24, obr. 11: A2). Dovnútra preličené dno s jemne hladeným povrchom z objektu 2 v severnom profile 2 (tab. IV: 12) sa vyskytuje, s prihliadnutím k príemeru a úprave povrchu, na viacerých typoch menších nádob (napr. *Bátora 2000*, tab. 7: 15; 11: 3;

Obr. 1. Nitra, Za Ferenitkou. 1 – objekt 1, fragment ľudskej lebky; 2 – objekt 2, troska (foto M. Kissová).

17: 19; 18: 14; *Benkovsky-Pivoarová/Chropovský 2015*, tab. 37: 30-6; 38: 37-2). Fragment nádoby s odsadeným hrdlom a drobnými výčnelkami (tab. V: 4) sa objavil vo vrstve v južnom profile č. 2 (tab. I: 2e) spoločne s typologicky bližšie nezaradeným vyhnutým okrajom (tab. V: 5). Podobné nádoby so širokým datovaním sú známe prevažne z pohrebísk, mladšie varianty majú často uško, ktoré sa nedá vylúčiť ani v prípade tohto nález (napr. *Bátora 2000*, 380–382, obr. 626: 64, 66; *Benkovsky-Pivoarová/Chropovský 2015*, 31, obr. 101e: G-3; *Točík 1979*, tab. LXXVII: 4).

Miniatúrna nádoba

V objekte 1 sa vyskytla kónická miniatúrna nádoba s výškou 2,6 cm (IV: 5). Podľa vyhotovenia sa zdá, že ústie je vytvarované nepravidelne a nádobka je zachovaná v celistvosti. Tento záver podporujú podobné nálezy z pohrebiska v Lehnici (*Benkovsky-Pivoarová/Chropovský 2015*, tab. 52: 3), z hrobu 44 z Bajča (*Točík 1979*, tab. XCVII: 6) a niektoré nádoby z Nitrianskeho Hrádku, kde sa objavujú prevažne vo vrstve bez bližšieho datovania a v objektoch s nálezmi maďarovskej kultúry (*Točík 1978*, tab. LXVII: 20; LXIX: 2; CXIII: 10, 12; CXVIII: 6; CXXV: 11; CXL: 16; CXLVII: 1; CLXXXII: 15). Miniatúry sú v únětickej kultúre ojedinelé (*Benkovsky-Pivoarová/Chropovský 2015*, 39) a uvedené analógie stanovujú dolnú hranicu datovania týchto nádobiek do klasickej fázy maďarovskej kultúry.

Závažia

V súbore nálezov z objektu 1 sa objavili dve poškodené závažia (tab. IV: 6, 7). Obe patria k ihlanovitému typu, žiadne ďalšie znaky sa však neza-

chovali. Podobné sú známe z viacerých polôh na území mesta, prevažne v kontextoch s maďarovskou keramikou (*Cheben/Kuzma 1982*, obr. 70: 6; *Chorvátová 1999*, obr. 49: 1; *Marková/Samuel 2008*, obr. 7: 1).

Kamenné predmety

Fragment kamenného mlatu alebo závažia (tab. IV: 8) nesie stopy silného prepálenia, ktoré miestami zničilo povrchovú vrstvu. Nález podobného fragmentu, interpretovaného ako mlat, je z hrobu 570 z Jelšoviec (*Bátora 2000*, tab. 49: 5). K štandardným nálezom z doby bronzovej bez výraznejšej výpovednej hodnoty patria zlomky zrnotierky (tab. IV: 9). Ako kamenné hladidlo alebo podložku možno interpretovať zlomok plochého zaobleného predmetu (tab. IV: 10). Istá podoba je s nálezmi plochých kamenných diskov z lokality Vodňany-Radčice v južných Čechách, datovanej do strednej doby bronzovej (*Chvojka/Michálek 2003*, obr. 19: 1–3). Jednoznačné analógie k týmto nálezom, ktoré by napomohli k určeniu ich funkcie, sa však v publikovaných prameňoch neobjavili.

Troska

V objekte 2 sa medzi nálezmi keramiky objavil aj kus trosky s váhou 19 g (obr. 1: 2). Nepriame doklady kovovýroby z územia mesta poznáme z viacerých polôh. Z vrstvy zo staršej doby bronzovej na Kupeckej ulici v Nitre pochádza nález polotovaru medenej sekery nitrianskej kultúry a hlinených dýz (*Ruttkayová 1996*, 153, obr. 120: 10, 12, 13), z neďalekej polohy na križovatke Mostnej a Kmeťkovej ulice je zasa dvojica kadlubov zo začiatku strednej doby bronzovej (*Točík/Budinský-Krička 1987*, 77, obr. 5: 2a, 2b).

Tabela 2. Nitra, Za Ferenitkou. Objekt 1. Analýza zvieracích kostí.

Druh		NISP	MNI	Hmotnosť (g)
Tur domáci	<i>Bos taurus</i>	25	1	2066,65
Kôň domáci	<i>Equus caballus</i>	6	1	475,3
Ovca/koza	<i>Ovis/capra</i>	2	1	16,62
Sviňa domáca	<i>Sus domesticus</i>	18	2	35,5
stredný cicavec		1	–	3,99
veľký cicavec		3	–	86,33
Indet.		7	–	27,2

Ludské a zvieracie kosti

V objekte 1 sa našiel zlomok ľudskej kosti pochádzajúci z tylovej časti lebky² (obr. 1: 1). Nálezy ľudských kostí alebo celých kostier nie sú v objektoch zo staršej doby bronzovej výnimočné (napr. *Jelínek/Vavák 2013; Vladár/Jakab 2018*). Okraje sú viditeľne odlomené, z čoho možno usudzovať, že nejde o zvyšok z trepanácie a zlomok môže pochádzať z doposiaľ neznámeho pohrebiska v okolí. Najbližšie hrobové nálezy zo staršej doby bronzovej boli preskúmané na dnešnej Štefánikovej triede (*Katkin/Březinová 1997; Katkin/Katkinová 1997*) vo vzdialenosti asi 500 m od polohy Za Ferenitkou.

Z analyzovaných 62 fragmentov zvieracích kostí (tabela 2) s celkovou hmotnosťou 3 kg mali najvyšší podiel domáce zvieratá (82,3 %), reprezentované kosťami tura domáceho (*Bos taurus*), svine domácej (*Sus domesticus*) a koňa domáceho (*Equus caballus*). Ďalej boli doložené kosti malých prežúvavcov ovce/kozy (*Ovis/Capra*), kosti z bližšie neurčeného stredne veľkého a veľkého cicavca.

ZÁVER

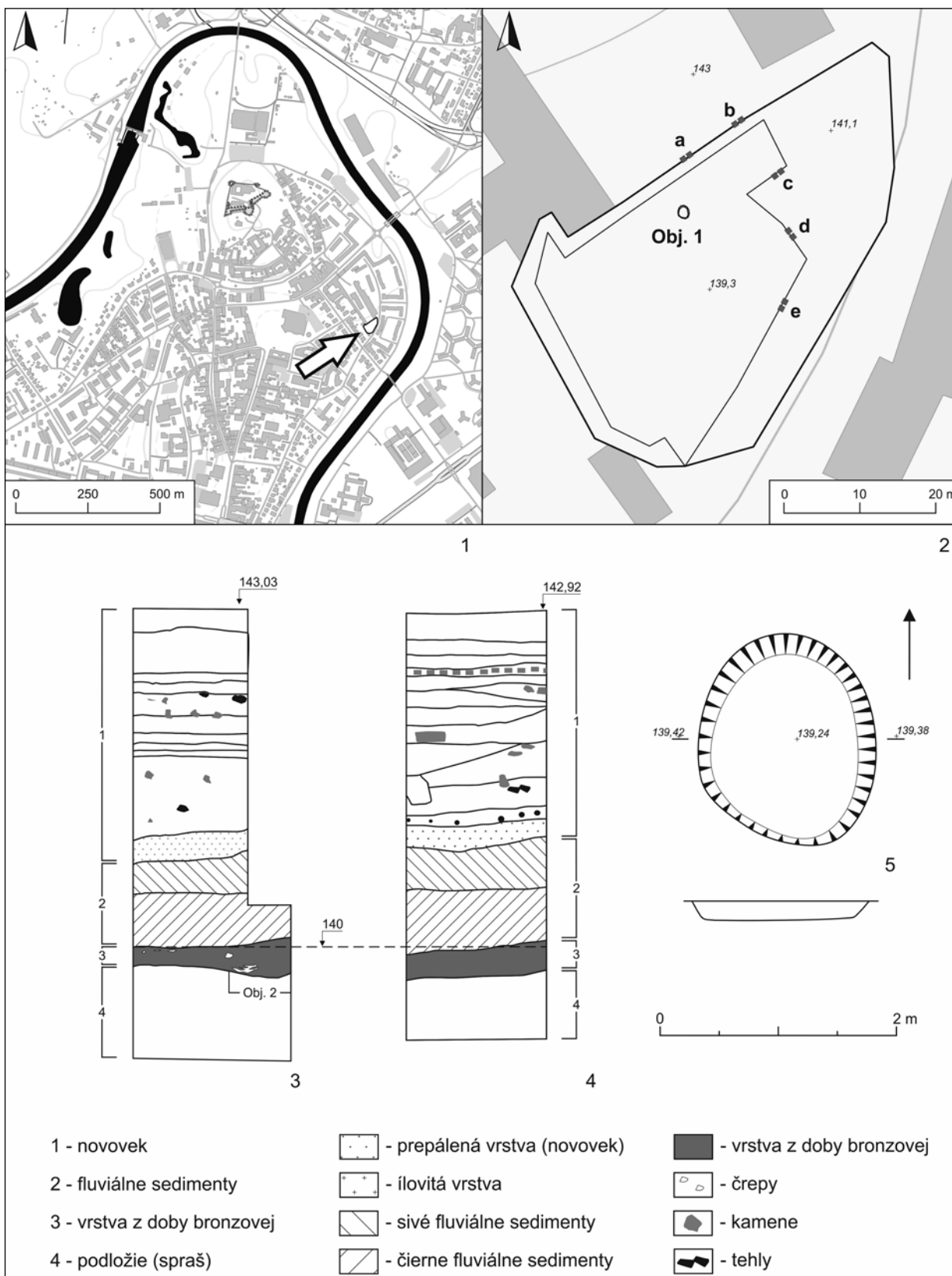
Archeologický výskum na ulici Za Ferenitkou doložil prítomnosť sídliska zo staršej doby bronzovej. Nešťastnou súhrou okolností boli zachytené iba pozostatky dvoch sídliskových objektov, ktoré napriek tomu predstavujú dôležitý prínos k poznaniu

osídlenia historickej časti mesta Nitra. Na základe stratigrafických pozorovaní z výskumu a historických máp ide o územie, ktoré bolo s vysokou pravdepodobnosťou neobývané od záveru staršej doby bronzovej až do novoveku. Na túto skutočnosť malo vplyv meniace sa koryto rieky Nitry a jej pravidelné vylievanie, čím limitovala priestor vhodný na osídlenie. V kontexte osídlenia mesta v staršej dobe bronzovej predstavuje táto poloha okrajovú časť rozsiahleho sídelného areálu, rozkladajúceho sa na hradnom kopci a pod ním v okolí zaniknutého toku rieky Nitričky (*Březinová/Samuel 2007; Marková/Samuel 2008, 86, 87*).

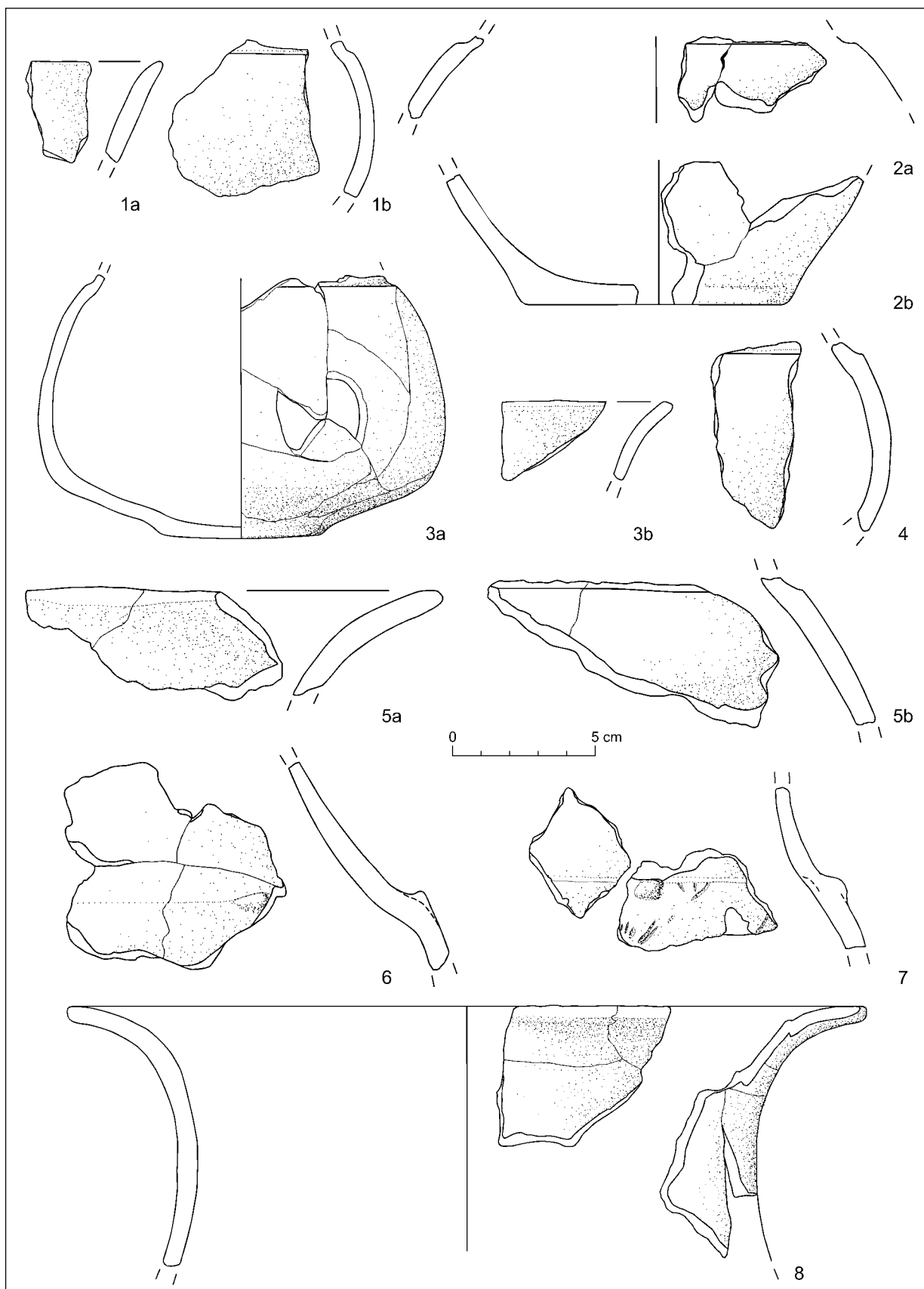
Datovanie objektu 1 je pomerne jednoznačné a tento súbor nálezov sa objavuje hlavne v úněticko-maďarovskej fáze. Tento záver podporuje aj absencia výraznejších únětických tvarov keramiky, ako aj typických a výrazných tvarov klasického stupňa maďarovskej kultúry.

V prípade objektu 2 nie je datovanie jednoznačné, keďže sprievodné nálezy črepov vyhnutého okraja a dovnútra preliačeného dna patria k prvkom, ktoré sa objavujú v širokom časovom rozpätí. Na základe výskytu amfor s kónickým hrdlom v celkoch tzv. hurbanovského typu možno tento objekt s otáznikom datovať podobne ako objekt 1. Nález trosky je ďalším nepriamym dokladom kovovýroby na území mesta. Spoločne so zlomkami závaží a podobnými nálezmi z iných polôh v meste naznačujú rozvinutú výrobu na viacerých miestach sídelného areálu ležiaceho pod hradným kopcom.

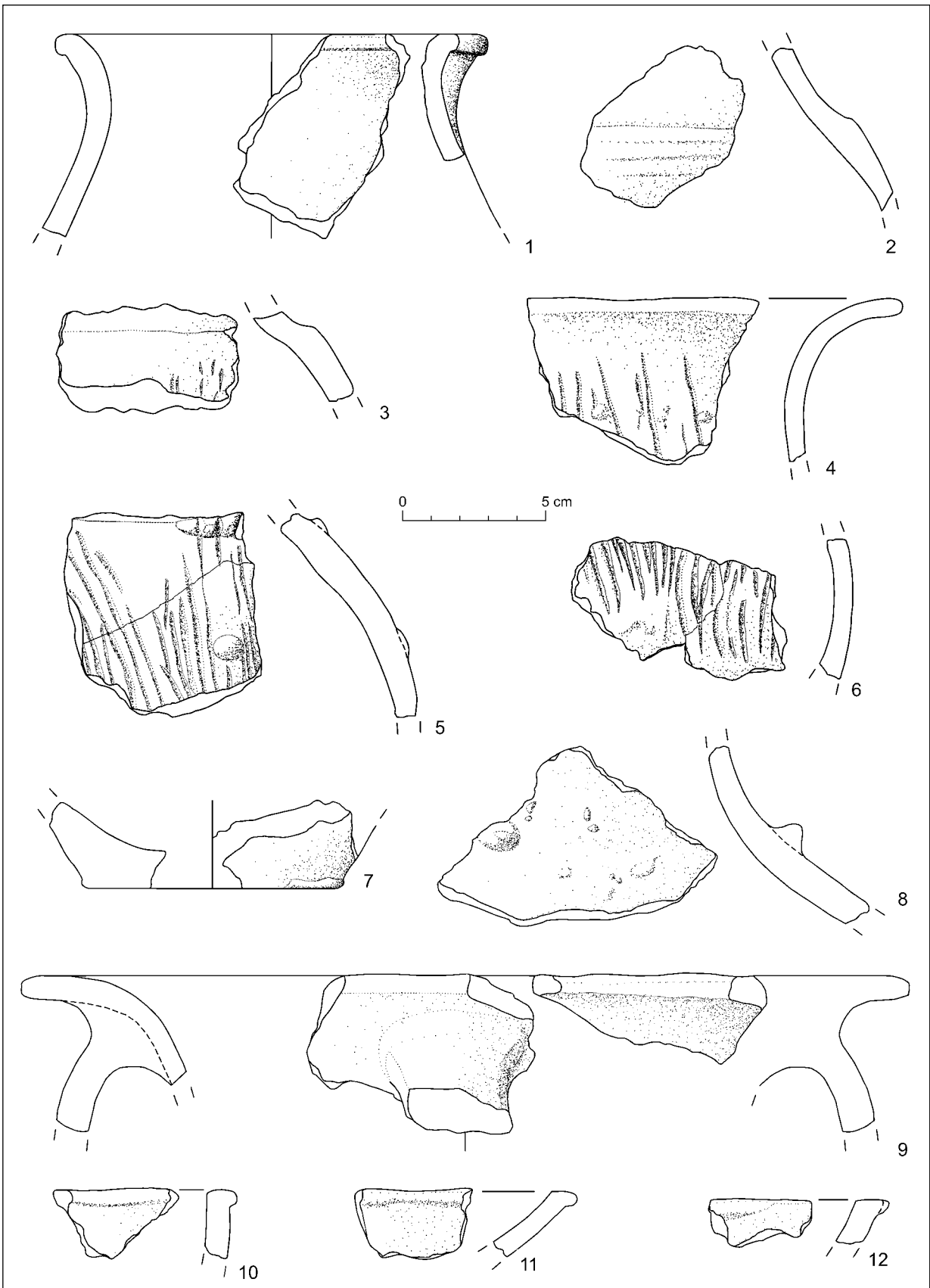
² Za určenie ďakujeme Mgr. Márii Krošlákovéj, PhD., z Archeologického ústavu SAV v Nitre.

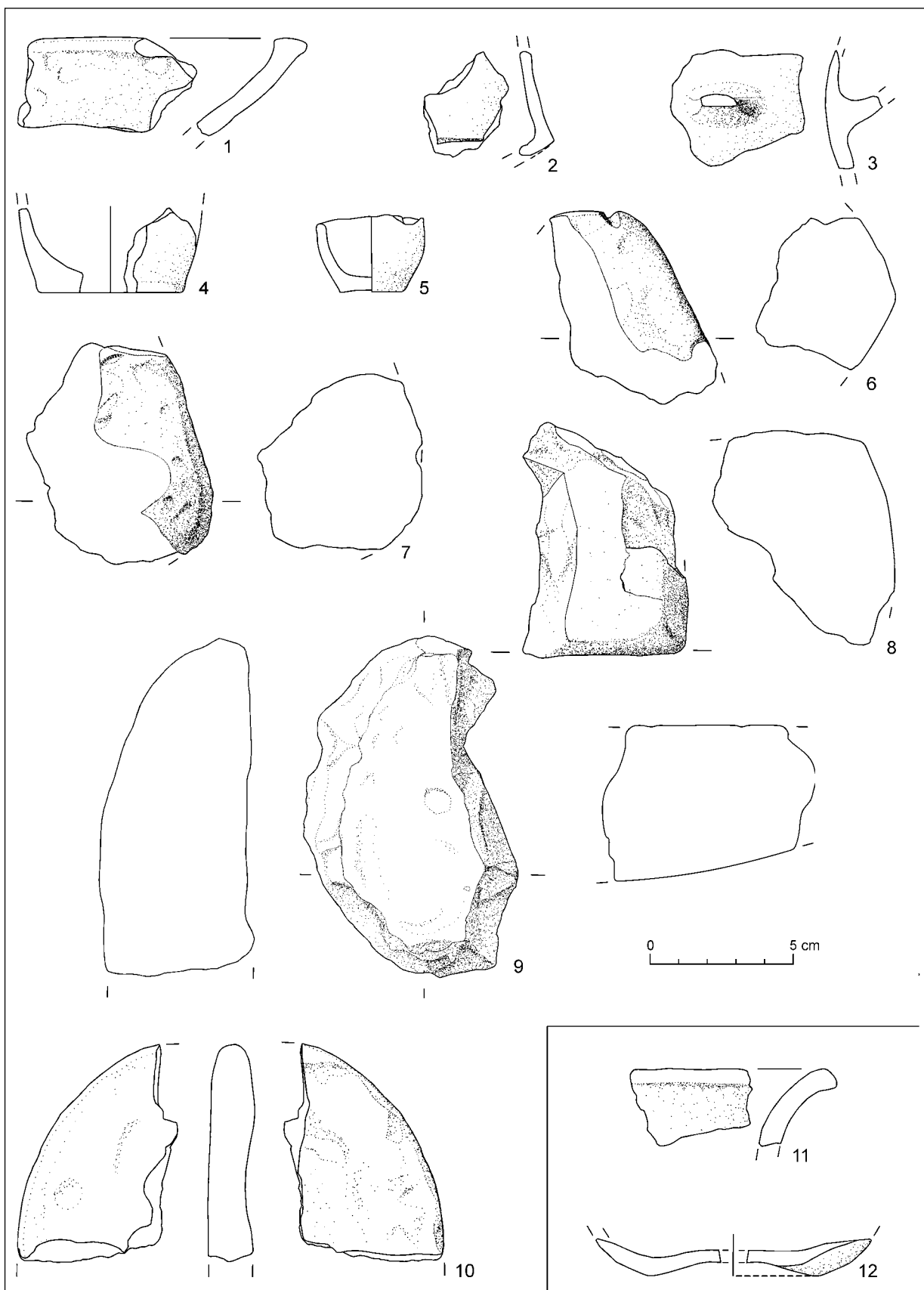
Tab. I. Nitra, Za Ferenitkou. 1 – situovanie lokality; 2 – skúmaná plocha. Legenda: a – severný profil č. 2; b – severný profil č. 1; c – južný profil č. 1; d – východný profil; e – južný profil č. 2; 3 – severný profil č. 2; 4 – severný profil č. 1; 5 – objekt 1. Zdroj podkladových máp: © Geoportál ÚGKK SR.

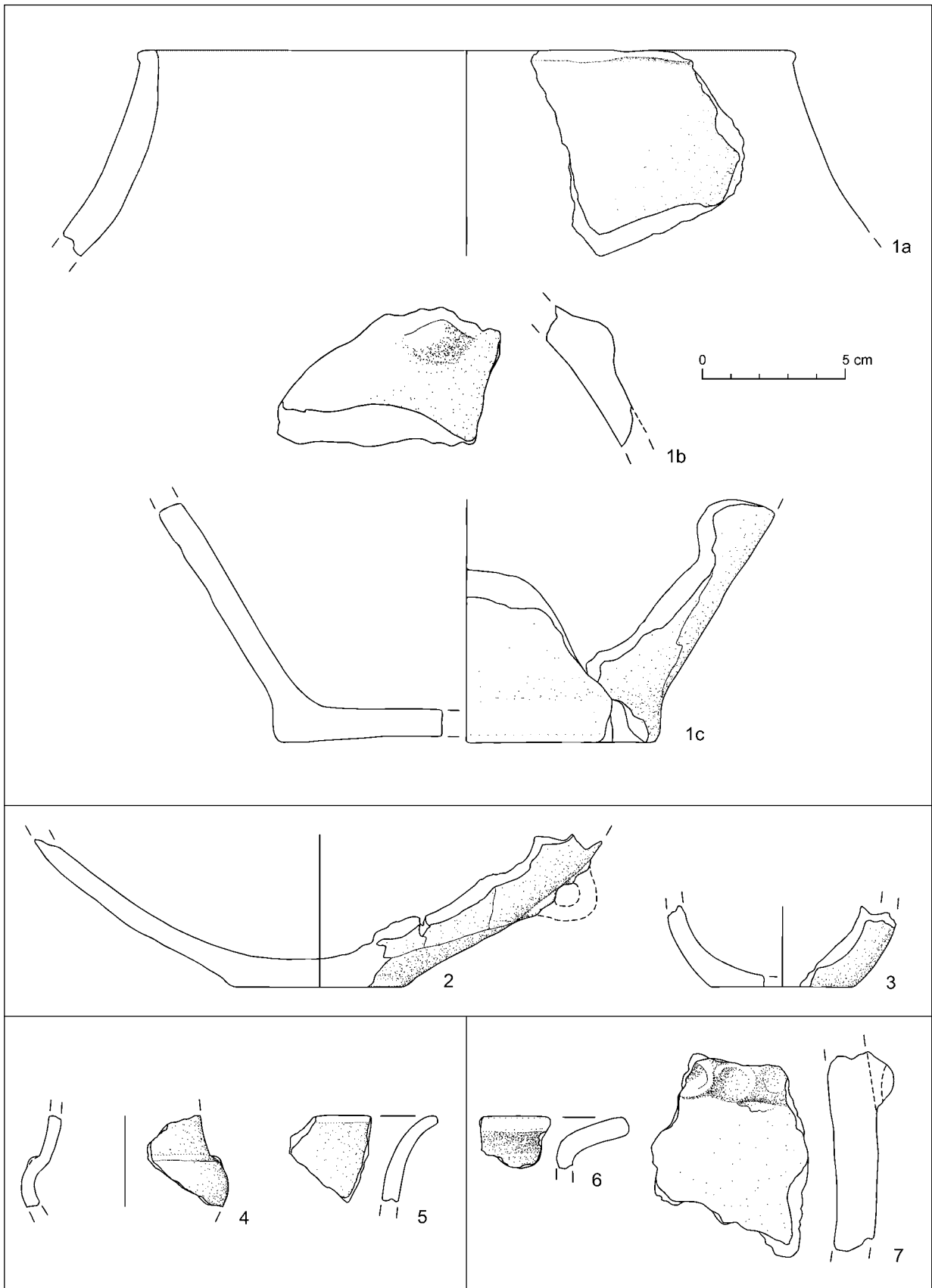
Tab. II. Nitra, Za Ferenitkou. Výber keramiky. 1-8 – objekt 1 (kresby P. Bobek).

Tab. III. Nitra, Za Ferenitkou. Výber keramiky. 1-12 – objekt 1 (kresby P. Bobek).

Tab. IV. Nitra, Za Ferencikou. Výber keramiky a kamenných predmetov. 1-10 – objekt 1; 11, 12 – severný profil č. 2, objekt 2; 1-7, 11, 12 – keramika; 8-10 – kameň (kresby P. Bobek).

Tab. V. Nitra, Za Ferenitkou. Výber keramiky. 1 – severný profil č. 2, objekt 2; 2, 3 – južný profil č. 1; 4–5 – južný profil č. 2; 6–7 – východný profil (kresby P. Bobek).

LITERATÚRA

- Bátora a i. 1995 – J. Bátor/P. Bednár/G. Březinová/G. Fusek: Záchrané akcie v Nitre na Mostnej ulici. AVANS 1993, 1995, 29, 30.
- Bátora 2000 – J. Bátor: *Das Gräberfeld von Jelšovce/Slowakei. Ein Beitrag zur Frühbronzezeit im nordwestlichen Karpatenbecken. Teil 1–2*. PAS 16/1–2. Kiel 2000.
- Benkovský-Pivovarová/Chropovský 2015 – Z. Benkovský-Pivovarová/B. Chropovský: *Gräbfunde der frühen und der beginnenden mittleren Bronzezeit in der Westslowakei. Teil 1–2*. Archaeologica Slovaca Monographiae. Studia 21–22. Nitra 2015.
- Březinová/Samuel 2007 – G. Březinová/M. Samuel: Prehľad osídlenia. In: G. Březinová/M. Samuel a kol.: *Tak čo, našli ste niečo? Svedectvo archeológie o minulosti Mostnej ulice v Nitre*. Nitra 2007, 15–69.
- Dušek 1969 – M. Dušek: *Bronzezeitliche Gräberfelder in der Südwestslowakei*. Nitra 1969.
- Fottová 2017 – E. Fottová: Výskum na Samovej ulici v Nitre. AVANS 2012, 2017, 66, 67.
- Cheben 2012 – I. Cheben: Siedlung und Gräberfeld der Aunjetitzer Kultur in Pata. In: R. Kujovský/V. Mitáš (ed.): *Václav Furmánek a doba bronzová. Zborník k sedemdesiatym narodeninám*. Nitra 2012, 119–127.
- Cheben/Kuzma 1982 – I. Cheben/I. Kuzma: Nálezy maďarovskej kultúry z hradného kopca. AVANS 1981, 1982, 96, 97.
- Chvojka/Michálek 2003 – O. Chvojka/J. Michálek: Sídlište ze strední doby bronzové u Radčíc-Vodňan, okres Strakonice. Výzkumy na stavbě silničního obchvatu v letech 1994–1996. *Památky archeologické* 94, 2003, 83–160.
- Chorvátová 1999 – H. Chorvátová: Druhá sezóna predstihového záchranného výskumu na Mostnej ulici v Nitre. AVANS 1997, 1999, 71–73.
- Jelínek/Vavák 2013 – P. Jelínek/J. Vavák: Human remains in Settlement pits of the Maďarovce Culture in Slovakia (Early Bronze Age). In: N. Müller-Scheeßel (Hrsg.): *„Irreguläre“ Bestattungen in der Urgeschichte: Norm, Ritual, Strafe...? Akten der Internationale Tagung in Frankfurt a. M. vom 3. bis 5. Februar 2012*. Bonn 2013, 265–278.
- Katkin/Březinová 1997 – S. Katkin/G. Březinová: Pokračovanie záchranného výskumu v Nitre na Štefánikovej triede. AVANS 1995, 1997, 108–110.
- Katkin/Katkinová 1997 – S. Katkin/J. Katkinová: Nálezy zo staršej doby bronzovej z Nitry na Štefánikovej triede. AVANS 1995, 1997, 110, 111.
- Kuna 2012 – M. Kuna: Depoziční struktura komponenty. In: M. Kuna/A. Němcová a kol.: *Výpověď sídlištního odpadu. Nálezy z pozdní doby bronzové v Roztokách a otázka depoziční analýzy archeologického kontextu*. Praha 2012, 172–205.
- Marková/Samuel 2008 – K. Marková/M. Samuel: Nálezy zo staršej a začiatku strednej doby bronzovej z Ponitrianskej galérie v Nitre. *Študijné zvesti AÚ SAV* 43, 2008, 63–93.
- Neustupný 2007 – E. Neustupný: *Metoda archeologie*. Plzeň 2007.
- Ruttkay 2002 – M. Ruttkay: Zisťovací výskum na Svätoplukovom námestí v Nitre. AVANS 2001, 2002, 164–166.
- Ruttkayová 1996 – J. Ruttkayová: Záchranný výskum v Nitre na Kupeckej ulici. AVANS 1994, 1996, 153, 154.
- Točík 1964a – A. Točík: Novšie nálezy zo staršej doby bronzovej na juhozápadnom Slovensku. *Študijné zvesti AÚ SAV* 13, 1964, 127–156.
- Točík 1964b – A. Točík: *Opevnená osada z doby bronzovej vo Veselom*. Bratislava 1964.
- Točík 1978 – A. Točík: *Nitriansky Hrádok-Zámeček, Bez. Nové Zámky. Bronzezeitliche befestigte Ansiedlung der Maďarovce Kultur. Tafeln I–CLXXXVII; Pläne 1–76*. Nitra 1978.
- Točík 1979 – A. Točík: *Výčapy-Opatovce a ďalšie pohrebiská zo staršej doby bronzovej na juhozápadnom Slovensku*. Nitra 1979.
- Točík 1981 – A. Točík: *Nitriansky Hrádok-Zámeček, Bez. Nové Zámky. Bronzezeitliche befestigte Ansiedlung der Maďarovce Kultur. Band I – Text. Heft 2*. Nitra 1981.
- Točík 1986 – A. Točík: Opevnené sídlisko zo staršej doby bronzovej vo Vrábľoch. *Slovenská archeológia* 34, 1986, 463–476.
- Točík/Budinský-Krička 1987 – A. Točík/V. Budinský-Krička: Z archeologických zbierok na Slovensku. *Zborník SNM* 81. *História* 17, 1987, 63–93.
- Veliačik/Němejcová-Pavúková 1987 – L. Veliačik/V. Němejcová-Pavúková: Zwei Bronzehorte aus Ivanovce. *Slovenská archeológia* 35, 1987, 47–64.
- Vladár/Jakab 2018 – J. Vladár/J. Jakab: Nutritívny kanibalizmus v opevnenom sídlisku maďarovskej kultúry v Šuranoch-Nitrianskom Hrádku. In: J. Bátor/R. Kujovský/M. Ruttkay/J. Vladár (ed.): *Anton Točík – Legenda slovenskej archeológie*. Nitra 2018, 179–192.

Rukopis prijatý 29. 5. 2020

Translated by Miroslava Kissová

Mgr. Pavol Bobek, PhD.
Archeologický ústav SAV
Akademická 2
SK – 949 21 Nitra
pavol.bobek@savba.sk

Mgr. Miroslava Kissová, PhD.
Archeologický ústav SAV
Akademická 2
SK – 949 21 Nitra
miroslava.svihurova@gmail.com

Mgr. Katarína Šimunková, PhD.
Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
Katedra archeológie
Hodžova 1
SK – 949 74 Nitra
katarina.simunkova@gmail.com

Settlement Finds from the Early Bronze Age in Za Ferenitkou Street in Nitra

Pavol Bobek – Miroslava Kissová – Katarína Šimunková

SUMMARY

During the archaeological excavation in the street Za Ferenitkou in Nitra there were found two damaged features. Feature 1 contained large amount of unreconstructable pottery fragments. Fragments of clay weights, stone finds, human and animal bones also appeared in the feature's fill. Questionable feature 2 was identified in the profile of excavation hole. In addition to ceramics, there was also one piece of slag in the filling. The partially reconstructed amphora from feature 1 is an important dating element which has analogues in the Únětice-Maďarovce phase. This dating is also confirmed by some other fragments, as well as the absence of the shapes of Únětice culture and pottery of the classical stage of Maďarovce culture. The dating of finds from feature 2 is problematic. The unreconstructable amphora has analogies in pottery of the Hurbanovo type of the Únětice culture. However, there were no significant dating

elements in the feature. In the feature 1 there was a fragment from the nape part of the human skull, all other bones were from animals. Analysis of animal remains demonstrated the presence of bones of cattle (*Bos taurus*), pig (*Sus domesticus*), horse (*Equus caballus*), sheep/goat (*Ovis/Capra*) and bones from medium and large mammal. Findings of fragments of clay weights from feature 1 and a piece of slag from feature 2 are further evidence of advanced production in the Early Bronze Age in the area of town Nitra. The location of site suggests that it belonged to the peripheral part of a relatively widespread settlement area, situated on the castle hill and below it on the right bank of the nowadays non-existent river Nítrička. Based on stratigraphic observations, it can be assumed that after the settlement in the Early Bronze Age, this site was repeatedly flooded by river Nitra and remained nonsettled until modern times.

Fig. 1. Nitra, Za Ferenitkou site. 1 – feature 1, a fragment of human skull; 2 – feature 2, one piece of slag (photo by M. Kissová).

Table 1. Nitra, Za Ferenitkou site. Characteristics of pottery collection. Legend: A – size to 5 x 5 cm; B – size to 10 x 10 cm; C – size over 10 cm x 10 cm; D – thickness to 0,5 cm; E – thickness to 1 cm; F – thickness over 1 cm.

Table 2. Nitra, Za Ferenitkou site. Feature 1. The analysis of animal bones.

Pl. I. Nitra, Za Ferenitkou site. 1 – location of the settlement; 2 – surveyed area. Legend: a – northern profile no. 2; b – northern profile no. 1; c – southern profile

no. 1; d – eastern profile; e – southern profile no. 2; 3 – northern profile no. 2; 4 – northern profile no. 1; 5 – feature 1. Map source: © Geoportál ÚGKK SR.

Pl. II. Nitra, Za Ferenitkou site. Selected pottery finds. 1–8 – feature 1 (drawing by P. Bobek).

Pl. III. Nitra, Za Ferenitkou site. Selected pottery finds. 1–12 – feature 1 (drawing by P. Bobek).

Pl. IV. Nitra, Za Ferenitkou site. Selected pottery and stone finds. 1–10 – feature 1; 11, 12 – northern profile no. 2, feature 2. 1–7, 11, 12 – pottery; 8–10 – stone (drawing by P. Bobek).

Pl. V. Nitra, Za Ferenitkou site. Selected pottery finds. 1 – northern profile no. 2, feature 2; 2–3 – southern profile no. 1; 4–5 – southern profile no. 2; 6–7 – eastern profile (drawing by P. Bobek).